

AMERSFOORT,
HET BELGENMONUMENT

Tijdens de Eerste Wereldoorlog verbleven talrijke Belgen noodgedwongen in Nederland, onder meer in Amersfoort. In 1916 verzocht Omer Buyse aan het gemeentebestuur van die stad op de Amersfoortse Berg een monument te mogen bouwen. Dit was een 'dankbetuiging jegens de Nederlandsche overheid en de natie, voor al hetgeen gedaan is geworden tot het welzijn der geïnterneerden en hunnen gezinnen'. De gemeenteraad besloot snel en stelde een plek beschikbaar tussen de Utrechtseweg en de Daam Fockemalaan. Daar zou het ontwerp van de Belgische architect en publicist Huib Hoste (1881-1957), in samenwerking met de tuinarchitect L. van der Swaelmen, worden gerealiseerd. In 1917 werd met de bouw begonnen en het jaar daarop was het vrijwel gereed. Eind november 1919 werd het monument per brief aan de gemeente overgedragen. Door de politieke verwickelingen tussen beide landen zou het tot 1938 duren voordat koningin Wilhelmina en koning Leopold III het monument gezamenlijk met een bezoek zouden vereren.

Het monument bestaat uit een hoofdgebouw en een zich op enige afstand daarvan bevindende gedenkmuur. In het hoofdgebouw, dat wordt gedomineerd door drie pylonen, bevinden zich twee herdenkingsruimten. Tegen de onderbouw van de achtergevel zijn negen waterspuwers aangebracht, die in een kleine boog hun water neerstorten dat vervolgens langs een uit drie niveaus bestaande cascade met gegolfde randen een verzamelbassin bereikt. Het geheel wordt begrensd door negen gemetselde driehoekige bloembakken. Vlak na de oorlog werd al het beeldhouwwerk vervangen.¹³

Het onderhoud van het tuingedeelte werd steeds meer een probleem en aan het eind van de vorige eeuw werd door de inspanningen van de Stichting Erfgoed Amersfoort met steun van velen het Belgenmonument weer in oude luister hersteld, ook dus de fontein. Op

10 november 2000 werd het monument feestelijk in gebruik genomen door de commissaris van de koningin in Utrecht en de ambassadeur van België.

• 137

DEN HAAG,
DE FONTEIN VAN HET VREDESPALEIS

In 1899 werd op initiatief van tsaar Nicolaas I van Rusland de Eerste Vredesconferentie gehouden in Den Haag. Een concreet resultaat van die bijeenkomst was de instelling van een Permanent Hof van Arbitrage dat als onafhankelijke organisatie kon bemiddelen bij geschillen en oorlogen. Dank zij een gulle gift in 1903 van de Amerikaan Andrew Carnegie kon voor dit hof een monumentaal onderkomen worden gebouwd: het Paleis voor het Permanente Hof van Arbitrage. Plaats van vestiging was een gedeelte van het park Zorgvliet, dat door de Nederlandse regering ter beschikking werd gesteld. Het bestuur van de inmiddels opgerichte Carnegie Foundation besloot voor het ontwerp een internationale wedstrijd uit te schrijven. Uit de 216 inzendingen werd het ontwerp van Louis Marie Cordonnier bekroond. Vervolgens werd het ontwerp van Cordonnier aangepast, waarbij de architect Van der Steur een belangrijke rol speelde.

Bijzonder was dat de landen die deelnamen aan de Tweede Vredesconferentie in 1907, bouwmaterialen, kunstvoorwerpen en andere benodigdheden beschikbaar stelden.

Soms was een dergelijk geschenk wel erg lang onderweg, zoals de fontein geschonken namens Denemarken die voor de binnenplaats was bestemd. Eind september 1909 – lang voor de opening in augustus 1913 – maakte de directeur van de koninklijke porseleinfabriek in Kopenhagen al zijn opwachting in Den Haag om de in ceramiek uit te voeren fontein te bespreken. In juni van het jaar daarop werd een schetsontwerp naar Den Haag gestuurd waarmee men eigenlijk niet veel kon: de fontein moest namelijk ook die-

Den Haag: de ceramische fontein van het Vredespaleis; situatie 2005.

nen als luchtinlaatopening voor het verwarming- en ventilatiesysteem van de grote vertrekken. Centraal in de fontein was daarom een opening van ongeveer 1.80 m die werd afgesloten door een 'watersluis' die als stofvanger voor de in te nemen lucht zou gaan funge-

ren. Om het toegestuurd ontwerp in die zin aan te passen, maakte architect Van der Steur een gipsen model van de fontein, dat vervolgens naar de fabriek werd gezonden. Met de uitvoering wilde het echter niet vlotten. Begin maart 1913 liet 'Den Kongelige Porcelainsfabrik' weten dat ze niet in staat was de fontein te leveren 'suiwant la commande du Ministre Exterieur'. De Eerste Wereldoorlog gooide vervolgens roet in het eten; ook de rol van de Deense regering is twijfelachtig. Op 11 augustus 1916 berichtte de fabriek echter dat de

fontein gereed was voor verzending, maar het zou tot 1920 duren voordat de fontein, verpakt als 68 kisten porselein en 37 kisten graniet, naar den Haag werd verzonden. Maar daarmee waren de problemen nog niet opgelost. Zo moesten er op gezag van de fabriek koperen leidingen worden verwerkt en daarvoor was geen geld beschikbaar. Er werd voorgesteld de fontein dan maar zonder leidingen te plaatsen! Uiteindelijk is het allemaal nog goed gekomen en op 28 oktober 1923 mocht de Deense gedelegeerde A. Nörgaard de fontein in gebruik stellen.

De fontein staat op een betonnen plaat. Het natuurstenen bassin is voorzien van een porseleinen rand waarop kwadrantsgewijze vier paren zeehonden zijn geplaatst, uit de monden waarvan waterstralen in het bassin spuiten. Het bassin is bekleed met porseleinen tegels. Centraal element vormt het cirkelvormige bakstenen postament met vier gemetselde piëdestallen waarop ijsberen zitten. De ruimte tussen de met porselein beklede piëdestallen is opgevuld met porseleinen sierstukken. De ijsberen zelf hebben geen watervoevende functie maar dienen louter als decoratie.

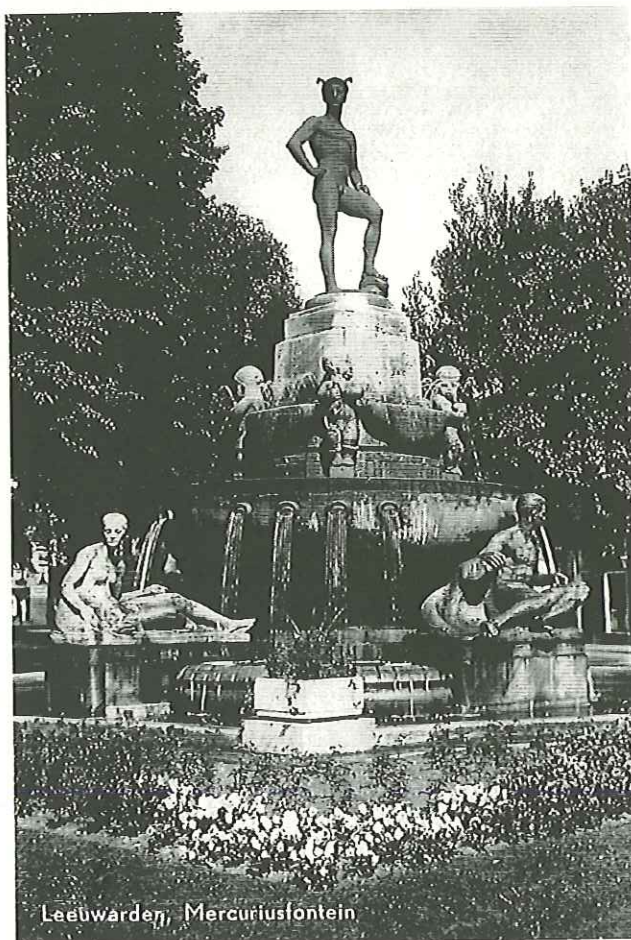
De constructie verkeert al jaren in een slechte bouwkundige staat. Dit heeft onder meer te maken met het feit dat destijds de porseleinen onderdelen met teveel beton zijn geplaatst. De onderdelen werden niet door en door gevuld, waardoor als gevolg van de verschillen tussen de uitzettingscoëfficiënten van beton en porselein scheuren zijn ontstaan. Daarnaast waren de voegen niet waterdicht, waardoor vorstschade kon ontstaan. Eind juni 2005 is de restauratie van start gegaan.¹⁴

Leeuwarden: de Mercuriusfontein op de oorspronkelijke locatie aan de Wirdemerdijk; prentbriefkaart ca. 1952.

LEEWARDEN, DE MERCURIUSFONTEIN

Dankzij een initiatief van de plaatselijke vvv zou tijdens de Eerste Wereldoorlog op het Stationsplein van de Friesche hoofdstad een heuse fontein verrijzen. Daartoe werd in 1916 een prijsvraag uitgeschreven, waarvan drie inzendingen werden bekroond; Theo van Doesburg en Jan Wils wonnen hierbij een tweede prijs met hun ontwerp 'Vierkant in Vierkant'. Om verkeerstechnische redenen kwam het voornemen echter niet tot uitvoering.

Pas na de oorlog kwam in 1921 weer schot in de zaak;

Leeuwarden, Mercuriusfontein